

MULTIKULTURALNOST DEČIJEG FOLKLORA U VOJVODINI¹

Nice Fracile

Abstrakt: Cilj ovog rada je da, na osnovu korišćene literature i ličnih terenskih istraživanja realizovanih poslednje tri decenije, osvetli pojavu multikulturalnosti dečijeg folklora kod pojedinih nacionalnih zajednica Vojvodine: Srba, Mađara, Slovaka i Rumuna. Značajna pažnja biće posvećena kontinuitetu/diskontinuitetu, promenama, komparativnim istraživanjima i najnovijim trendovima u dečijem folkloru ove multikulture sredine.

Ključne reči: multikulturalna Vojvodina; dečiji folklor; kontinuitet/diskontinuitet; prožimanje folklora; komparativna istraživanja.

Jedna od prepoznatljivih regija na prostoru Jugoistočne Evrope je multinacionalna, multikulturalna i multikonfesionalna Autonomna Pokrajina Vojvodina, prostor viševjekovnog suživota različitih nacionalnih i etničkih zajednica i međusobnog uticaja, prožimanja i oplodžavanja materijalnih i duhovnih tekovina, a time i muzičko-folklornog stvaralaštva. Vojvodina je sinonim pojma multikulturalnost, a danas označava i simbol zaštite kulturne različitosti.

Prema popisu iz 2011. godine, u Pokrajini živi ukupno 26 nacionalnih ili etničkih grupa, a u službenoj upotrebi je šest jezika: srpski, mađarski, slovački, hrvatski, rumunski i rusinski (Bosnić Đurić, 2014, 149-150). Nastava u državnim osnovnim i srednjim školama izvodi se na srpskom jeziku i na pet jezika nacionalnih manjina (mađarski, slovački, hrvatski, rumunski i rusinski). I izdavačka delatnost se redovno odvija na navedenim jezicima, a povremeno i na nemačkom, ukrajinskom i romskom jeziku.² U Vojvodini se redovno objavljuje 17 časopisa iz kulture umetnosti i književnosti, od kojih sedam na jezicima nacionalnih manjina i etničkih grupa.³

¹ Ovaj rad je nastao kao rezultat etnomuzikoloških istraživanja na projektu Matice srpske "Мультикультуралност дечијег фолклора у Војводини", rađenog u okviru Odeljenja za scenske umetnosti i muziku. I ovim putem želim da se najsrdačnije zahvalim na poverenju i podršci.

² O školama i smerovima u kojima se nastava održava na jezicima nacionalnih manjina, v. u: Srednje škole | Edukacija, n.d.

³ Postoje i četiri izdavačke kuće DOO Forum, Novi Sad (na mađarskom), AD Štamparija Kultura, Bački Petrovac (na slovačkom), NIU Ruske Slovo, Novi Sad (na rusinskom) i NIU Libertatea, Pančevo (na rumunskom). Više o tome kao i o izdavačkoj delatnosti manjina u Vojvodini, v. u: Kultura Vojvodina, 2016.

Skupština Autonomne Pokrajine Vojvodine je 2008. godine, u saradnji sa nacionalnim savetima ovih manjina, osnovala zavode za kulturu Mađara, Slovaka, Hrvata, Rumuna i Rusina u Vojvodini. Njihov osnovni cilj je očuvanje, unapređenje i promovisanje kultura ovih nacionalnih zajednica (Bosnić Đurić, 2014, 153). Radio Televizija Vojvodine emituje program na srpskom i 9 jezika manjina (mađarskom, slovačkom, rumunskom, rusinskom, bunjevačkom, ukrajinskom, romskom, hrvatskom i makedonskom jeziku), što je prava retkost u Evropi.⁴ Programe na manjinskim jezicima emituju i lokalne radio i televizijske stanice.

Termin multikulturalnost je novijeg datuma i pod njim se uglavnom podrazumeva zajednički život i prožimanje više kultura, više oblika kulturnog života u jednoj sredini, regiji ili državi. On se, takođe, tumači kao “osobenost razvijenog, prosvetčenog, humanog i demokratskog društva” (Rotar, 2008/2009, 5), koja treba da “омогући прихватање или бар толеранцију на друге културе” (Пожар, 2016, 114).⁵

O multikulturalnosti u Vojvodini je objavljeno više radova iz raznih naučnih oblasti (Koković, 2011, 42-49; Пожар, 2016, 113-127; Ratković, 2013, 64-82; i drugo), a u *Zborniku radova IV međunarodnog skupa “Multikulturalnost i savremeno društvo”* objavljeno je niz radova koji ovu kompleksnu društvenu pojavu sagledavaju sa multidisciplinarnog naučnog stanovišta (Maksimović, 2013, 158-166; Spasić, Trajković i Lazarević, 2013, 167-176).

Objavljeno je i više etnomuzikoloških radova o tradicionalnoj muzici i igri nacionalnih zajednica Vojvodine koji sa komparativnog stanovišta ukazuju na bogatstvo, osobenost, različitost i prožimanje folklorne baštine ove višenacionalne pokrajine u Republici Srbiji (Ivkov, 2006, 198-213; ИВКОВ, 2015, 189-199; Karin, 2009, 259-267; Fracile 2001a, 153-163; Fracile, 2001b, 19-34; Fracile, 2012, 157-164; Фрациле, 2013d, 622; Fracile, 2013e, 191-216; Jurjovan, 1983, 33).

⁴ Sadašnji TV kanal RTV 1 (PTB 1) emituje program na srpskom, a RTV 2 (PTB 2), na srpskom i jezicima manjina. Uloga RTV Vojvodine je bila i ostala komunikološka, emancipatorska i prosvetiteljska, politička i društveno- ekonomska, ali, pre svega kulturološka, pošto je ovaj medij nosilac važne kulturne misije i promoter muzičko-folklornih vrednosti nacionalnih zajednica i manjina ove pokrajine (Fracile, 2009, 189-190). Više o tradicionalnoj muzici manjina u programima RTV Vojvodine (u Republici Srbiji), vidi u publikaciji N. Fracilea (Fracile, 2009, 185-192).

⁵ Kao što primećuje sociolog Dragan Koković: “poslednjih godina razvila se velika rasprava o multikulturalizmu kao načelu da u svakom društvu istovremeno postoje razne kulturne grupe naspram kojih nijedan oblik *nema legitimitet da se uspostavi kao dominantna kultura*. Odatle nužnost utvrđivanja pravila suživota tih grupa na osnovu apsolutne jednakosti i uzajamnog priznavanja” (2011, 42). U radu “Multikulturalno ili interkulturalno obrazovanje” Koković smatra da se pod terminom multikulturalizam “obično podrazumeva oblik kulturne politike, koncept društva (multikulturalno društvo) u kojem ravnopravno koegzistira više kultura, a pod interkulturalizmom kulturna politika koja je usmerena prema interkulturalnom društvu, u kojem se više kultura nalazi u fazi dijaloga i traganja za novom kulturnom sintezom” (Koković, 2011, 42).

Cilj ovog rada je da, na osnovu korišćene literature i ličnih terenskih istraživanja realizovanih poslednje tri decenije, osvetli pojavu multikulturalnosti dečijeg folklora kod pojedinih nacionalnih zajednica: Srba, Mađara, Slovaka i Rumuna. Značajna pažnja je posvećena kontinuitetu/diskontinuitetu, promenama, komparativnim istraživanjima i najnovijim trendovima u dečijem folkloru ove multikulture sredine. Za potrebe ovog rada analizirano je 200 primera dečijeg folklora snimljenih u seoskim i gradskim sredinama, od predškolske i školske dece, studenata i kazivača srednjih i starijih generacija, od 5 do 87 godina.

Za razliku od mnogih folklornih žanrova koje se više ne upražnjavaju u narodu, dečiji folklor u Vojvodini predstavlja deo žive tradicije. Uprkos tome, on je još uvek dobrim delom ostao izvan istraživačke pažnje etnomuzikologa. I malobrojni objavljeni radovi koji se bave ovom temom, neretko počinju konstatacijom da je dečiji folklor veoma malo istraživani, i to, ne samo u Vojvodini već i u pojedinim susednim zemljama (Марјановић, 2005, 8; Fracile, 1989, 522; Planjanin, 2014; Rajković, 1978, 37; Comişel, 1982, 7).

Pojavom savremenih elektronskih inovacija koje privlače dečiju pažnju, mnoge dečije aktivnosti, pa i pesme i igre, potisnute su u drugi plan. Kako u seoskim tako i u gradskim sredinama mogu se, međutim, i danas čuti dečije pesme i igre, istina, ređe nego ranije. Neke od njih predstavljaju nasleđe koje je uspelo da se održi, a druge su nastale inspirisane savremenim dečijim svetom.

Analizom folklorne građe četiri navedene nacionalne zajednice izvršena je sledeća klasifikacija zabeleženih pesama:⁶

- a) brojalice;
- b) "pesme-obrasci"⁷ u kojima se ogleda dečije reagovanje u odnosu na prirodu (izražavaju radost, želje, reakciju dece kada vide pticu, puža, sunce i drugo);
- c) pesme uz određene dečije igre, koje se odvijaju u vidu kola ili drugog tipa igre;
- d) pesme koje se izvode uz određene pokrete rukama, nogama, telom;

⁶ Klasifikaciju ne bih mogao izvršiti bez pomoći pripadnika mađarske, odnosno slovačke manjine u Vojvodini Žofije Kanalaš, etnomuzikologa, Agneš Melegi, profesora muzičkog vaspitanja i Ane Zornjan, studentkinje Master studija Etnomuzikologije na Akademiji umetnosti u Novom Sadu (Agneš Melegi i Ana Zornjan su mi i pevale više dečijih pesama iz folklorne baštine vojvođanskih Mađara, odnosno Slovaka). Na tome im se i ovim putem najsrdačnije zahvaljujem.

⁷ Ovaj termin je preuzet iz rumunskog folklora kako bi označio podžanrovsku grupu pesama koje se neretko izvode na jedan ustaljen melodijsko-ritmički obrazac koji tokom izvođenja varira, od izvođača do izvođača.

Fotografija 1. Anamarija Borka i Slavica Stepan, u mjestu Kuštilj, 2014. godine. (Fracile, 2014a)

Fotografija 2. Daniel Koložoara i David Butan, u mjestu Kuštilj, 2014. godine. (Fracile, 2014b)

- e) kognitivne pesme;
- f) edukativne (obrazovne) pesme;
- g) pesme koje se izvode u okviru pojedinih običaja;
- h) pesme bez popratnih pokreta, prenesene usmenim putem s generacije na generaciju preko obdaništa ili škole.

Iako se izvode na različitim jezicima, pojedine srpske, mađarske, slovačke i rumunske dečije pesme neretko imaju identičnu funkciju. Tako, recimo, brojalice služe da se deca podele na dve ili više grupa, ili da se odredi dete koje će žmuriti. Dečije pesme, takođe, imaju i kognitivnu, edukativnu (obrazovnu), komunikacijsku, imitativnu i zabavnu funkciju.⁸ Primetno je i postojanje dečijih pesama koje imaju identične tematske sadržaje. Tako sam, na primer, u okviru folklorne potkategorije “pesme-obrasci” zabeležio dečije pesme koje izražavaju radost dece u igri sa pužem: *Pusti, pužu, rogove* kod Srba (Primer 1), *Csiga-biga gyere ki* (Primer 3) kod Mađara, *Slimačik mačik* kod Slovača, *Cucumelc melc* (Primer 4) kod Rumuna. U poetskom tekstu postoje, međutim, i određene razlike jer se srpska, mađarska, slovačka ili rumunska deca pužu obraćaju na svoj način. Tako se u pojedinim pesmama pužu preti kaznom ako ne ispruži svoje rogove (“ja ću tebe ubiti”), a u drugim mu se obećava nagrada ako ispruži svoje rogove (“dobićeš mleka i putera”). Evo i poetskog teksta srpske pesme o pužu, kao i prevoda istih pesama sa slovačkog, mađarskog i rumunskog jezika, uz notne zapise:

Mg. 64/A13

Performed by Dragana Maravić, 9 years old

Recorded and transcribed by N. Fracile

Novi Sad, May 5, 1998

(♩ = cca 91)

Pus - ti, pu - žu, ro - go - ve, Na ba - bi - ne do - lo - ve,

A - ko ne - ćeš pus - ti - ti Ja ću te - be u - bi - ti!

U ze - le - noj tra - vi Se - ki - rom po gla - vi.

O.F.

Primer 1. *Pusti, pužu, rogove* (Fracile, 1998)

⁸ Ove folklorne potkategorije su identifikovane u analiziranoj građi, a to ne znači da ne postoje i druge.

WS750121

Performed by Ana Zornjan, 20 years old
 Recorded and transcribed by N. Fracile
 Novi Sad, April 18, 2013

(♩ = cca 88)

Sli - má - čik má - čik, vis - trč____ roš - ki,
 ak ňe - vis - tr - číš bu-chňem ta____ o zem,
 bu - ě z te - ba hro - zeň.

(♩ = cca 111)

Ak ňe - vis - tr - číš bu-chňem ta____ o stou,
 bu - ě z te - ba kos - tou.

O.F.

Primer 2. *Slímačik máčik* (Fracile, 2013a)

Slimačik mačik (prevod sa slovačkog)

Pužu, pužu, ispruži rogove,
 ako ne ispružiš, o sto udariću te,
 u crkvu pretvoriću te,
 ako ne ispružiš, o zemlju udariću te,
 u strahotu pretvoriću te.

WS750133

Performed by Anika Melegi, 23 years old
Recorded and transcribed by N. Fracile
Novi Sad, April 19, 2013

(♩ = cca 70)

Csi - ga - bi - ga gye - re - ki Ég a há - zad i - de - ki'

Kapsz te - jet, va - jat, Hol - nap - ra is ma - rad!

O.F.

Primer 3. *Csiga-biga gyere ki* (Fracile, 2013c)**Csiga-biga gyere ki** (prevod sa mađarskog)

Pužiću izadi napolje
Jer ti kućica gori ovde,
Dobićeš mleka i putera
Ostaće ti i za sutra!

CD31/9

Performed by Danijela Barbu, 9 years old
and Gabrijela Barbu, 6 years old
Recorded and transcribed by N. Fracile
Kuštilj, June 15, 1988

(♩ = cca 77)

Cu - cu - melc melc, Scoa - te coar - ne bu - i - rești.

Și te du' la bal - tă Și bei a - pă cal - dă,

Și te du' la Du - nă - re, Și bei a - pă tul - bu - re.

O.F.

Primer 4. *Cucumelc melc* (Fracile, 1988)

Cucumelc melc (prevod sa rumunskog)

Pužu pužiću

Ispruži svoje boljarske rogove.

Idi na baricu

I napij se tople vode,

Idi na Dunav

I napij se mutne vode.

Poznata srpska dečija pesma uz igru *Laste prolaste* identifikovana je i u folklornoj baštini drugih nacionalnih zajednica u Vojvodini: *Bújj, bújj, zöld ág* kod Mađara, *Sita, sita penta* kod Rumuna, *Zlatna brana* kod Slovaka, uz određene varijacije igre, od primera do primera.⁹ Još kao dete se sećam da smo često pevali pesmu uz igru *Sita, sita penta* iako uopšte nismo razumeli tekst jer on na rumunskom praktično nema nikakvog smisla. Nama nije ni bio uopšte važan tekst već koja će grupa dece pobediti u ovoj takmičarskoj igri. To se može smatrati nepisanim pravilom u dečijem folkloru jer za decu nije ni bitan tekst i ona se uopšte ne trude da ga korektno nauče i otpevaju, već ga, naprotiv, modifikuju do te mere da je ponekad teško razaznati koren određene reči, pa i smisao cele pesme.

Zanimljivo je da prvi stih treće strofe mađarske pesme uz igru *Bújj, bújj, zöld ág* (čija se igra izvodi na sličan način poput gore navedenih pesama) glasi *Szita, szita péntek*, odnosno korespondira sa naslovom pesme uz igru koju izvode rumunska deca iz okoline Vršca *Sita, sita penta*. Otuda se može pretpostaviti da su rumunska deca svojevremeno preuzela ovaj stih mađarske dečije pesme, a možda i samu igru, i tako se on prenosi usmenim putem s kolena na koleno. Ono što je sigurno jeste da se mnoge dečije pesme, bez obzira na nacionalnu pripadnost, zasnivaju na opšte poznatom melodijsko-ritmičkom motivu, koji odgovara dužini stiha. Ovaj motiv tokom izvođenja neznatno, svakako, varira i često zavisi od dužine stiha i njegove metroritmičke strukture. On, međutim, predstavlja vezni i veoma karakterističan strukturalni element kako za dečiji folklor prethodnih tako i savremenih generacija.

Kada je reč o repertoaru dečijih pesama, treba konstatovati da se pojedine tradicionalne pesme pevaju i danas što predstavlja svojevrsan kontinuitet, dok su druge najverovatnije zaboravljene (Fracile, 1987, 61-74). Bogatstvo, raznovrsnost i aktuelnost dečijeg repertoara zasniva se svakako i na prijemčivosti dece. Ona pod uticajem okoline i uslova života, te radija i televizije, saznaju, recimo, i o najnovijim proizvodima bombona i slatkiša uopšte, te i njih, između ostalog, kroz pesme uvršćuju u svoje igre. Otuda i veoma omiljena i popularna dečija pesma o bombonama pepermint (Fracile, 1987, 64).

⁹ Nice Fracile, Zvučni arhiv: *Laste prolaste* (WS 750139), *Bújj, bújj, zöld ág* (WS 750139), *Zlatna brana* (WS 750123), *Sita, sita penta* (CD 28/25).

Ima dosta primera da rumunska deca prihvataju i pevaju srpske dečije pesme: *Hokuš, bokuš, Eci, peci, pec, A miu, mau mi* (Fracile, 1989, 524), *Miki Maus igra fudbal, U Severnoj Americi* i drugo. Ova poslednja pesma je bila izuzetno popularna krajem 20. veka u Vojvodini, a uz neznatne poetske i muzičke razlike deo je i repertoara dečijih pesama i u užoj Srbiji. Po sadržaju poetskog teksta, stilu izvođenja, a naročito po početku predtaktom, pesma *U Severnoj Americi* se može smatrati novijim trendom u odnosu na mnoge primere dečijeg folklora analizirane za potrebe pisanja ovog rada.

Mg.XX/A28

Performed by Arabela-Florina Fracile, 5 years old

Recorded and transcribed by N. Fracile

Sr. Kamenica, January 29, 1983

(♩ = 140)

O, si, si, si, O, nou, nou, nou, O,
 si, o, nou, O, bim, bam bom. U
 Se - ver - noj A - me - ri - ci Ro - di - o se slon,
 U - me - sto da pi - še Slu - ša gra - mo - fon. itd.
 O.F.

Primer 5. *U Severnoj Americi* (Fracile, 1983)

Poseban slučaj šireg prožimanja folklora u multikulturnoj Vojvodini predstavlja dečija pesma uz igru *Tancuj, tancuj*. Iako je reč o dečijoj pesmi iz folklorne baštine vojvođanskih Slovaka, nju rado izvode i druge nacionalne zajednice i to ne deca već odrasli. Ona je uvrštena i u repertoar izvanrednog pevača Zvonka Bogdana, koji je ovu pesmu, pevajući je kako na slovačkom tako i na srpskom jeziku, promovisao na mnogim festivalima i koncertima tradicionalne muzike u zemlji i inostranstvu. Ona se, međutim, i dalje prenosi usmenim putem jer je i danas ostala kao jedna od najomiljenijih slovačkih dečijih pesama uz igru.

WS750118

Performed by Ana Zornjan, 20 years old
 Recorded and transcribed by N. Fracile
 Novi Sad, April 18, 2013

(♩ = cca 105)

Tan - cuj, tan - cuj, vi - krú - caj, vi - krú - caj,
 Len mi piec - ku ñe - zrú - caj, ñe - zrú - caj,
 Do - brá piec - ka na zi - mu, na zi - mu,
 Ñe - má kaž - di pe - ri - nu, pe - ri - nu.
 Tra, la, la, la, la, la, la, la,
 La, la, la, la, la, la, la, la, la, la,
 Tra, la, la, la, la, la, la, la, la.

Primer 6. *Tancuj, tancuj* (Fracile, 2013b)

Zaključak

Svestan sam da ova tema zahteva sveobuhvatno i dublje multikulturno istraživanje u čiju realizaciju je potrebno uključiti tim istraživača u kojem bi bio bar po jedan pripadnik nacionalnih zajednica Vojvodine. Otuda ovaj rad treba shvatiti kao polazište i apel da se pokrene zajednički projekat koji bi doprineo ne samo osvetljavanju multikulturalnosti u Vojvodini, već i njenom razvoju, ali i

osposobljavanju dece “da se u interakcijama s različitim kulturalnim manjinama odnose jednakopravno, da uvažavaju i poštuju kulture i običaje pripadnika kulturnih manjina” (Пожап, 2016, prema Kragulj i Jukić, 2010, 171). Rezultati istraživanja potvrđuju očuvanost i trajnost pojedinih dečijih brojlica, pesama o raznim životinjama, pesama uz različite igre, ali i pojavu novijih dečijih pesama nastalih krajem 20. i početkom 21. veka. Dečiji folklor u multikulturalnoj Vojvodini, kao živa folklorna kategorija, nalazi se, takođe, i u stalnoj promeni, permanentnom procesu improvizacije i stvaranja. Prirodno je, stoga, da smo sve više svedoci procesa prožimanja, ali i prisustva interkulturalnih sadržaja dečijeg folkloru u Vojvodini. Ove pojave će u budućnosti u mnogome zavisiti od učitelja i nastavnika i njihovog odnosa prema folklornim vrednostima nacionalnih manjina.

Ako prihvatamo da je multikulturalnost, kao i različitost, izvor bogatstva jednog društva, onda je deo tog bogatstva i dečiji folklor višenacionalne Vojvodine, koji se, mada u manjoj meri nego u prošlosti, još uvek prenosi usmenim putem. Prihvatanje pojedinih dečijih pesama iz druge kulture i njihovo spontano uključivanje u repertoar i promovisanje, predstavlja dobrodošao korak ka obogaćivanju sopstvene kulture, a možda i ka interkulturalističkom obrazovanju, pojavi koju treba pratiti, istraživati, podržati i podsticati.

Reference

- Bosnić Đurić, A., ur., 2014. *Leksikon multikulturalnosti*. Petrovaradin: Centar za interkulturalnu komunikaciju.
- Comișel, E., 1982. *Folclorul copiilor*. București: Editura Muzicală.
- Fracile, N., 1983. *U Severnoj Americi*. [transkripcija] Izvodi Arabela-Florina Fracile (5 godina). [Sremska Kamenica, 29. januar 1983].
- Fracile, N., 1987. Kontinuitet i promene u dečijem folkloru kod Srba i Rumuna u Vojvodini. U: D. Dević, ur. *Zbornik radova sa naučnog skupa “Folklor i njegova umetnička transpozicija”*. Beograd, 29–31. oktobar 1987. Beograd: Fakultet muzičke umetnosti. 61-74.
- Fracile, N., 1988. *Cucumelc melc*. [transkripcija] Izvode Danijela Barbu (9 godina) i Gabrijela Barbu (6 godina). [Barice, 15. juni 1988].
- Fracile, N., 1989. Oblici dečijeg folkloru Srba i Rumuna u Vojvodini. U: D. Antonijević, ur. *Zbornik radova 36. kongresa Saveza udruženja folklorista Jugoslavije*. Sokobanja, 25–29. septembar 1989. Beograd: Udruženje folklorista Srbije. 522-528.
- Fracile, N., 1998. *Pusti, pužu, rogove*. [transkripcija] Izvodi Dragana Maravić (9 godina). [Novi Sad, 5. maj 1998].

- Fracile, N., 2001a. Vokalna muzička tradicija Vojvodine u svetlu komparativnih istraživanja. U: I. Čavlović, ur. *Zbornik radova 2. Međunarodnog simpozija "Muzika u Društvu"*. Sarajevo, 27–28. oktobar 2000. Sarajevo: Muzikološko društvo, Muzička akademija u Sarajevu. 153–163.
- Fracile, N. 2001b. Multitradicionalna etnomuzikološka istraživanja. U: M. Sklabinská, ur. *Zbornik radova predavača Prve letnje multikulturne škole "Interkulturalni dijalog"*, Bački Petrovac, 22–29. juni 2001. Novi Sad: Specijalističke Akademske Studije. 19–34.
- Fracile, N., 2009. Traditional Minority Music in the Programs of RTV Vojvodina, Republic of Serbia, U: Z. Jurková i L. Bidgood, ur. *Voices of the Weak. Music and Minorities*. Praha: NGO21 and Faculty of Humanities of Charles University. 185–192.
- Fracile, N., 2012. The Manners of Performance in Historical Recordings of the Serbian and Romanian Traditional Music. U: A. Medaković, ur. *Proceedings of the Regional Conference Research, Preservation and Presentation of Banat Heritage: Current State and Long Term Strategy*. Vršac, 17–19. novembar 2011. Vršac: City Museum of Vršac. 157–164.
- Fracile, N., 2013a. *Šlimáček máček*. [transkripcija] Izvodi Ana Zornjanin (20 godina). [Novi Sad, 18. april 2013].
- Fracile, N., 2013b. *Tancuj, tancuj*. [transkripcija] Izvodi Ana Zornjanin (20 godina). [Novi Sad, 18. april 2013].
- Fracile, N., 2013c. *Csiga-biga gyere ki*. [transkripcija] Izvodi Anika Melegi (23 godina). [Novi Sad, 19. april 2013].
- Фрациле, Н., 2013d. Музика. Фолклорно стваралаштво Војводине. U: D. Stanić, ur. *Српска Енциклопедија*, 3. Нови Сад: Матица српска/Београд: Српска Академија наука, Завод за уџбенике. 622.
- Fracile, N., 2013e. Metroritmički obrasci *aksak* ritma u multikulturnoj Srbiji kao zajednička nit s folklornom susednih naroda. U: С. Томин, Љ. Пешикан–Љуштановић и И. Живанчевић Секеруш, ur. *Зборник у част Марију Клеут*. Нови Сад: Филолошки факултет. 191–216.
- Fracile, N., 2014a. *Anamarija Borka i Slavica Stepan, u mjestu Kuštilj*, 2014. godine. [fotografija] Privatni arhiv Nice Fracile.
- Fracile, N. 2014b. *Daniel Koložoara i David Butan, u mjestu Koštilj*, 2014. godine [fotografija] Privatni arhiv Nice Fracile.
- Ivkov, V., 2006. Akkordeontipen in der multinationalen Vojvodina aus ethnomusikologischer Sicht. U: E. Fischer, ur. *Musikinstrumentbau im interkulturellen Diskurs, Berichte des interkulturellen Forschungsprojektes "Deutsche Musikkultur im ostlichen Europa"*. I. Stuttgart: Franz Steiner Verlag. 198–213.
- Ивков, В., 2015. Емисије народне музике у оквиру програма Радио Новог Сада. Изазов мултикултуралности. U: И. Медић, ur. *Радио и српска*

- музика. Београд: Музиколошки институт САНУ. 189-199.
- Jurjovan, T., 1983. *Folclor muzical românesc din Ovcea*. Ovcea: Societatea cultural-artistică "Steaua".
- Karin, V., 2009. Igre u Vojvodini. U: V. Lazić, ur. *Plesni folklor u Vojvodini*. XXIV KIBV. Novi Sad: KID PČESA. 259-267.
- Koković, D., 2011. Multikulturno ili interkulturno obrazovanje. *Interkulturalnost, časopis za podsticanje i afirmaciju interkulturalne komunikacije*, 1, 42-49.
- Kragulj, S. i Jukić, R., 2010. Interkulturalizam u nastavi. U: A. Peko, M. Sablić i R. Jindra, ur. *Obrazovanje za interkulturalizam. Zbornik radova s 2. međunarodne znanstvene konferencije*. Osijek, 30. rujan–1. listopada 2010. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Učiteljski fakultet. 169-190.
- Kultura Vojvodina, 2016. *O izdavačkoj delatnosti*. [online] Dostupno na: <http://www.kulturavojvodina.org.rs/index.php?option=com_content&task=view&id=28&Itemid=198> [Posjećeno 8.oktobar 2016].
- Maksimović, J., 2013. Etnografska istraživanja u funkciji proučavanja multikulturalnosti. U: M. Živković, ur. *Zbornik radova IV međunarodni naučni skup "Multikulturalnost i savremeno društvo"*. Novi Sad, 1. mart 2013. Novi Sad: Visoka škola Pravne i poslovne akademske studije dr. Lazar Vrkatić. 158-166.
- Марјановић, В., 2005. *Tradicionalne dečije igre u Vojvodini*. Novi Sad: Matica srpska. Planjanin, K., 2014. *Tipologia folclorului românesc al copiilor din Banatul sârbesc*.
- Numărătorile/ Lucrare de doctorat. Universitatea Națională de Muzică u București.
- Пожар, Х. и Пожар Ч., 2016. Ставови наставника о мултикултуралности у Војводини. U: Ч. Оцић, ur. *Зборник Матице српске за Друштвене науке*. 154 (1). Нови Сад: Матица српска. 113-127.
- Rajković, Z., 1978. Današnji dječji folklor – istraživanje u Zagrebu. *Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*, XV/1, 37-96.
- Ratković, A., 2013. Multikulturalnost i nacionalna politika. *Interkulturalnost, časopis za podsticanje i afirmaciju interkulturalne komunikacije*, 5, 64-82.
- Rotar, N., 2008/2009. Multikulturalnost je osobenost razvijenog. *XXI vek, Forum za proevropsku komunikaciju*, 4, 5.
- Spasić, I., Trajković, K. i Lazarević, O., 2013. Multikulturalnost u SFRJ – sukob ili napredak. U: M. Živković, ur. *Zbornik radova IV međunarodni naučni skup "Multikulturalnost i savremeno društvo"*. Novi sad, 1. mart 2013. Novi Sad: Visoka škola Pravne i poslovne akademske studije dr. Lazar Vrkatić. 167-176.
- Srednje škole | Edukacija, n.d. *Nastava na jeziku manjina*. [online] Dostupno na: <<http://srednjeskole.edukacija.rs/nastava-na-jeziku-manjina>> [Posjećeno 8.oktobar 2016].